

Christien Franken

Over academisch Engels Schetsen van de wetenschappelijke werkvloer

De Nederlandse Boekengids, jaargang 3, nummer 5, oktober-november 2018

Introductie

Ach, dat arme Engels. Speelbal van een heftig politiek en ideologisch debat over de staat van het Hoger Onderwijs in Nederland. Overgegooid door universiteiten, de VSNU, de minister van Onderwijs, de rechter, Beter Onderwijs Nederland, de Nederlandse Taalunie, talloze commissies, columns, hoofdredactionele commentaren en rapporten.

Twee opvattingen voeren in het debat over Engels in het hoger onderwijs de boventoon. De eerste opvatting is pragmatisch van aard: het Engels is nu eenmaal de lingua franca van de wetenschap. Studieboeken en vaktermen zijn vaak in het Engels, en wetenschappers moeten wel in het Engels publiceren, willen ze niet buiten de boot vallen. Bovendien zijn Nederlandse universiteiten voor hun financiering gedeeltelijk afhankelijk van de instroom van buitenlandse studenten en die zijn nu eenmaal het Nederlands niet machtig. Voor de kwaliteit van het onderwijs zijn deze studenten overigens een aanwinst: ze zijn vaak ambitieuzer dan hun Nederlandse jaargenoten, halen betere cijfers en verrijken daardoor de zogenaamde ‘international classroom’.

Ook wijzen aanhangers van de pragmatische opvatting erop dat 56% van de Europese burgers al tweetalig is en achten ze de kans klein dat het Nederlands in Nederland echt wordt bedreigd door het Engels. Wat dat betreft kunnen ze op bijval rekenen van de Nederlandse Taalunie, die opgewekt meldt dat het Nederlands een vitale taal is die door 24 miljoen mensen wereldwijd wordt gesproken. Kort samengevat lijken de aanhangers van de optimistische, pragmatische opvatting over het gebruik van Engels in het hoger onderwijs de schouders op te halen over alle opwinding: ‘Grow up, such is academic life.’

Aanhangers van de tweede opvatting denken er heel anders over. Zij zien het Engels wel als een directe bedreiging van de Nederlandse (wetenschaps)taal en zelfs van ‘onze’ nationale identiteit. In de meest uitgesproken vorm van deze opvatting is het Engels een kannibaal die, op weg naar wereldoverheersing, andere talen, dialecten en culturen gretig verorbert. Dergelijke critici zijn het vast eens met de Pools-Amerikaanse journalist en historicus Jacob Mikanowski, die in *The Guardian* stelt: ‘[English] is inescapable... and everywhere it goes, it leaves behind a trail of dead: dialects crushed, languages forgotten, literatures mangled’ (27 juli 2018).

Bovendien zien ze de instroom van buitenlandse studenten en promovendi niet als winst. Integendeel. Die instroom zou Nederlandse studenten en docenten benadelen, omdat deze zich veel liever én beter uitdrukken in hun moedertaal. Ook het emancipatoire karakter van het

hoger onderwijs zou in het geding zijn: het Engels zou de achterstand van studenten met een migratieachtergrond nog verder vergroten. En als uitsmijter: het misbruik van de Engelse taal ‘om redenen van functionaliteit, schaalvergroting en economisch profijt’ zou, volgens Mathieu Segers in de *Groene Amsterdammer* van 7 juni, zo groot zijn dat zelfs de Britten bang zijn geworden voor de teloorgang van het ‘echte’ Engels.

Het debat deed me weer eens goed reflecteren op mijn eigen opvattingen over het Engels. De afgelopen tien jaar heb ik met zo’n vijftienhonderd wetenschappers over hun Engelstalige, wetenschappelijke teksten en presentaties gepraat. Als editor, gepromoveerd anglist en zelfstandig docent English for Academic Purposes (EAP) handel ik in wetenschappelijk Engels. Mijn cursisten lopen uiteen van studenten en promovendi tot postdocs en hoogleraren. Zij komen uit alle windrichtingen en werken, studeren of promoveren aan Nederlandse hogescholen, universiteiten, of onderzoeksinstituten. Al tien jaar kom ik in aanraking met uiteenlopend onderzoek, variërend van geesteswetenschappelijk tot medisch, en met gesprekspartners die vaak een originele kijk hebben op wetenschap en op het Engels, de taal die ze als onderzoekers elke dag gebruiken voor artikelen, proefschriften, onderzoeksaanvragen, onderwijs en presentaties. Hier zijn mijn schetsen van de werkvloer.

Het ‘echte’ Engels

Wie als Mathieu Segers spreekt over het ‘echte’ Engels, beschouwt het Brits-Engels als standaardtaal en de Britten als ‘eigenaren’ daarvan. Toen ik in de jaren tachtig Engels studeerde aan de UU, zette men al vraagtekens bij deze dubbele aanname, maar als taaltrainer Engels en docent EAP zag ik er pas goed de gevolgen van. De aanname bevestigt impliciet het idee dat er twee categorieën taalgebruikers zijn: perfect Engelssprekende *native speakers* en tekortschietende *non-native speakers*. Het gevolg: veel van mijn Nederlandse cursisten voelen zich meer op hun gemak in het gezelschap van andere *non-native speakers* dan in het gezelschap van ‘echte’ Engelsen, omdat ze het idee hebben dat hun fouten dan minder gewicht in de schaal leggen. Om mijn cursisten daarvan bewust te maken, gebruik ik het beeld van de Olympus. Daar wordt de Engelsman bovenop gezet. Hij spreekt perfect Engels, presenteert aanstekelijk, schrijft briljant en maakt geen fouten. Ever.

Ook in het debat over het Engels in het hoger onderwijs doemt deze Olympus op: Engelssprekende Nederlandse docenten en studenten lijken per definitie gemankeerde wezens, omdat hun gesproken en geschreven Engels niet perfect zou zijn en niet zou voldoen aan de regels van het ‘standaard’ Academic English. Ze zijn dus altijd wat Joan Turner ‘remedial’ noemt: ze hebben hulp nodig om hun ‘mankementen’ op te heffen en zich te kunnen voegen naar die ene standaard. In haar boek *On Writtleness: The Cultural Politics of Academic Writing* neemt Turner, hoogleraar en directeur van het Language Studies Centre van Goldsmiths aan de Universiteit van Londen, deze standaard grondig onder de loep. En wat blijkt? Het standaard Academic English wordt vaak als universeel, vanzelfsprekend en historisch onveranderlijk gepresenteerd, waardoor de taal bedrieglijk makkelijk te doceren en te toetsen lijkt – terwijl ze tot op het bot historisch bepaald is.

In een heldere analyse situeert Turner de herkomst ervan in de zeventiende eeuw, belichaamd door John Lockes *An Essay Concerning Human Understanding* uit 1689. De Engelse prozastijl die aan het eind van de zeventiende eeuw werd gepropageerd voor de overdracht van ideeën, leidde volgens Turner uiteindelijk tot een wetenschappelijk taalgebruik met de volgende kenmerken: dit Engels is *plain* (dat wil zeggen eenvoudig, niet bloemrijk), direct, toegankelijk, elegant, leesbaar, bondig (dus zonder herhalingen en uitweidingen), objectief (onpersoonlijk, zonder het gebruik van de eerste persoon) en neutraal (afstandelijk en niet oordelend). Ze wordt gevat in een strakke, lineaire redenertrant, vestigt de aandacht niet op zichzelf ('the smooth reading ideology' noemt Turner dit), en valt dus te vergelijken met het glas van een raam waar je doorheen kijkt. Ze geleidt het wetenschappelijk argument soepel en geeft er zelf geen vorm aan. Helder redeneren en helder, correct schrijven op de hierboven genoemde manier hangen naadloos met elkaar samen: 'If you understand what you're writing about, the writing itself does not pose any problems.' En omgekeerd: waar het schrijven wel problemen vertoont, lijkt er per definitie sprake van tekortschietende intellectuele capaciteiten bij de auteur.

De weerbarstige praktijk

Tot zover een aantal aannames, veronderstellingen, geboden en verboden achter de standaard van Academic English. En dan nu de praktijk, die gelukkig een stuk weerbarstiger is. Neem de Spaanse en Duitse promovendi die door hun moedertaal gewend zijn aan lange zinnen met veel bijzinnen, zo anderhalve bladzijde kunnen inruimen voor één paragraaf en graag om zich heen kijken terwijl ze rustig, met veel herhalingen hun argumenten in het Engels opbouwen. Of neem die promovendus uit Iran, een echte verteller, die zijn onderzoek beschrijft in bloemrijk taalgebruik en zijn lezer met prachtige metaforen zijn wetenschappelijk argument intrekt.

Om maar te zwijgen over het grote aantal (jonge) Nederlandse studenten en promovendi dat graag vanuit de eerste persoon schrijft over onderzoek, maar daarvoor van veel docenten en begeleiders geen toestemming krijgt. Het gebruik van de eerste persoon zou onbescheiden zijn, agressief, onwetenschappelijk, niet objectief, te persoonlijk, te impressionistisch, niet volgens de disciplinaire regels etc. Nu liet Helen Sword in *Stylish Academic Writing* al zien dat in de natuurwetenschappen niemand valt over het gebruik van de eerste persoon. En ze geeft overtuigende voorbeelden van Amerikaanse historici die zogenaamd objectieve taal gebruiken om opinies als historische feiten te verpakken. Bovendien moest u eens weten hoe goed en zelfverzekerd sommige bescheiden, heel voorzichtige studenten gaan schrijven als ze 'ik' mogen gebruiken. Met andere woorden: het absolute verbod op het gebruik van de eerste persoon in standaard Academic English lijkt me aan nuancering toe, net als de strikte eisen van de *plain style* en het idee dat cursisten tabula rasa zijn waar standaard Academic Engels op wordt geschreven.

Al deze cursisten zijn namelijk voor een deel al intellectueel gevormd. Ze brengen hun eigen geschiedenis mee en hun eigen culturele, intellectuele en retorische tradities. Met andere woorden: het wetenschappelijke Engels van mijn cursisten en de manier waarop zij schrijven en spreken is van veel variabelen afhankelijk. Van de bewuste keuzes die ze zelf maken bij

het schrijven en spreken bijvoorbeeld, en van hun moedertaal, hun positie (een hoogleraar kan zich over het algemeen meer experiment en innovatie veroorloven dan een promovendus), hun zelfvertrouwen, de retorische traditie die ze gewend zijn (als het gaat om herhalingen en uitweidingen bijvoorbeeld), hun disciplinaire achtergrond, de dogma's, geboden en verboden waar ze tegenaan lopen (van henzelf, van hun begeleiders en van hun discipline), hun leerstijlen en natuurlijk het (esthetische) plezier dat ze al dan niet beleven aan het schrijven in het Engels. *The sheer pleasure and satisfaction of it.*

Mijn cursisten zijn lerende mensen die vaak al schrijvend denken en aandacht willen besteden aan de taal waarin en de manier waarop zij zich uitdrukken. Taal die hun argument niet alleen reflecteert, maar ook vormgeeft, en die dus even belangrijk is als hun bewijsvoering en de kwaliteit van de gebruikte bronnen. Ze zijn het levende bewijs dat wetenschappelijk schrijven in het Engels een leerproces en een ambacht is dat tijd, energie en aandacht vraagt.

Toch geen kritiekloze globalist

Zelf heb ik veel te danken aan het Engels. De taal heeft me toegang gegeven tot een wereld, bestaande uit taal, literatuur, cultuur en wetenschap, die in het milieu waar ik geboren werd onbekend was en geeft me al dertig jaar enorm veel (werk)plezier. Ik blijf dus graag vertellen over de dingen die je met de werkwoordstijden in het wetenschappelijk Engels kunt doen. Hoe je het grondig oneens kunt zijn met een andere onderzoeker in genuanceerd Engels taalgebruik dat er tegelijkertijd niet om liegt. Waarom de haakjes in de titel van een artikel niet correct zijn in het Engels en hoe de Engelse leestekens dan wel werken. Hoe je een wetenschappelijk artikel structureert en hoe je aansprekende introducties en conclusies in elkaar timmert.

Tegelijkertijd ben ik geen kritiekloze globalist die het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs te vuur en te zwaard in alle situaties, onder alle omstandigheden en voor iedereen zal verdedigen. De afgelopen jaren ben ik veel meer doordrongen geraakt van de politieke context van mijn werk en vooral van het belang van de dynamische interactie tussen mijn cursisten en het wetenschappelijke Engels dat zij leren gebruiken. Joan Turners pleidooi voor een 'tolerance of differences in rhetorical styles, diversity in the use of English, and more flexible reading positions' begrijp ik door deze ontwikkeling veel beter. Na de zoveelste categorische uitspraak over het Engels in het hoger onderwijs denk ik aan de Italiaanse RMA-studente die alleen mondelinge examens gewend is, haar onderzoek dus welbespraakt kan toelichten in het Engels, maar wakker ligt van de hoge eisen die Nederlandse docenten aan haar Engelse essays stellen.

Of aan de promovenda uit Kameroen die verliefd werd op een Nederlander en nu in Utrecht zonder veel problemen een Engelstalig proefschrift schrijft – maar wel met de schrik in haar ogen vertelt dat de kwaliteit van haar eerst zo vloeiende Frans achteruit holt en dat ze het Engels dat kwalijk neemt. Of de Achterhoeker die verbaasd uitroept: 'Ik hoef dus niet perfect te zijn!' en zijn begeleider vervolgens aangenaam verrast met zijn Engelse congrespresentatie. Wetenschap bedrijven in het Engels is een weerbarstige en dynamische aangelegenheid. Heel

anders dan de Olympus, waar gewone stervelingen overigens helemaal geen toegang tot hadden.

Met dank aan mijn cursisten.

Lees verder:

- Helen Sword, *Air & Light & Time & Space: How Successful Academics Write* (Harvard University Press, 2017).
- Helen Sword, *Stylish Academic Writing* (Harvard University Press, 2012).
- Christine M. Tardy, *Beyond Convention: Genre Innovation in Academic Writing* (University of Michigan Press, 2016).
- Steven Pinker, *The Sense of Style: The Thinking Person's Guide to Writing in the 21st Century* (Penguin, 2014).
- Joy de Jong, *Effective Strategies for Academic Writing* (Coutinho, 2017).